

Jonna Marjamäki

työskentelee varhaiskasvatuksen opettajana Muijalan päiväkodin esiopetusryhmässä Lohjalla.

Omakuva



Anne Österberg

on lohjalainen varhaiskasvatuksen opettaja ja opetusmateriaalintekijä, joka on työskennellyt uransa aikana monenlaisissa ryhmässä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen puolella.

Omakuva

Ateljee-toimintatamallin soveltaminen esiopetuksessa

Pienet askeleet lukutaidon vahvistamiseksi lastenkirjallisuutta hyödyntäen

Ateljee on äidinkielen ja kirjallisuuden opettamisen toimintamalli, joka pohjautuu kirjallisuuden käyttöön opetuksessa. Ateljee-toimintamallin tavoitteena on tukea lasten lukutaidon kehittymistä ja lukuinnon syntymistä. Tekstissä kuvataan, kuinka toimintamalli muuntuu myös esiopetuksen tarpeisiin. Kirjoittajat ovat muutaman vuoden ajan kokeilleet erilaisia tapoja toteuttaa Ateljeeta omassa esiopetusryhmässään.

ASIASANAT: Ateljee, esiopetus, lastenkirjallisuus, lukutaito, lukuilo

Ateljee-mallin suomalainen koti on Lohjalla

Ateljee-toimintamalli pohjautuu vahvasti Joan Moserin ja Gail Boushey'n kehittämään The Daily 5 ja CAFE -malliin (Boushey & Moser 2006; 2009). Suomalaiseen kouluun soveltuva Ateljee-toimintamallin ovat kehittäneet Taina Hämäläinen ja Laura Niinikivi. Heiltä ilmestyi vuonna 2024 teos "Ateljee – Iloa lukemiseen" (2024), johon tämän tekstin Ateljee-mallin esittely pohjautuu.

Ateljee-toimintamalli on tapa organisoida äidinkielen tunnit siten, että oppilaat työskentelevät merkityksellisten lukemis- ja kirjoittamistehtävien parissa. Mallissa lukeminen on osa jokaista päivää ja lukustrategioiden opettamiseen varataan paljon aikaa. Opetus rakentuu autenttisen kirjallisuuden ympärille, ja lapsille annetaan mahdollisuus strukturoituun kirjallisuuden valintaan ja teksteistä keskusteluun. Toimintamalli perustuu vahvalle ajatukselle osallisuudesta,

henkilökohtaisista tavoitteista sekä mallintamisesta. Oppitunnit rakentuvat suurryhmän, pienryhmän ja yksilön opettamisen vaihteluista. Keskeistä on havainto siitä, että tekstien tutkiminen ja tulkitseminen ei synny itsestään, vaan opettajan tulee ohjata oppilaat tekstin tarkkaan tutkimiseen mallintamalla omaa vuorovaikutustaan tekstin kanssa ja mallintamalla myös omaa ajatteluprosessiaan tekstin merkityksen avaamisessa. Näin oppilaat huomaavat, että lukeminen on ajattelutekoja, jotka haastavat olemassa olevan skeeman ja tulkinnan elämästä. (Morrow & Gambrell, 2019.)

Oppimisen keskiössä ovat Ateljeet ja Talon taidot

Ateljee-toimintamallissa oppilaat oppivat työskentelemään itsenäisesti kuudessa eri ateljeessa. Ateljeet ovat *itsenäinen lukeminen, kuunteleminen, yhdessä lukeminen, luova kirjoittaminen, oikeinkirjoitus ja kielitieto* sekä *vuorovaikutus*.

Ateljeet otetaan käyttöön pienin askelin mallintamalla. Mallintaminen alkaa yhteisten pelisääntöjen laatimisesta. Oppilaiden kanssa voidaan laatia esimerkiksi yhteinen sääntötaulu. Sen avulla kokeillaan, miltä opetettava toiminta, esimerkiksi itsenäinen lukeminen näyttää, kuulostaa ja tuntuu.

Ateljeiden rinnalla toimintamallissa tärkeä työkalu on niin sanotut TALON-taidot. TALON-taidot koostuvat lukutavoitteista ja niihin liittyvistä strategioista. TALON-taitojen TALO on akronyympi, joka koostuu sanoista **T**avoittelen sujuvuutta, **A**varran sanavarastoa, **L**uen ymmärtäen, **O**len tarkka ja luen oikein ja **N**äin opin. TALON-taidot ovat oiva työkalu opettajalle opetuksen suunnitteluun ja arviointiin. Kun TALON-taidot ovat oppilaille tuttuja, he voivat käyttää niitä oman lukutavoitteen asettamisessa ja itsearviointissa. TALON-taidot on myös hyvä työväline kahdenkeskisissä keskusteluissa oppilaan kanssa.

Ateljee-mallin soveltaminen varhaiskasvatukseen lähti koulutuksesta

Meillä oli mahdollisuus osallistua esi- ja peruskoulun opettajille suunnattuun Ateljee-ohjaajakoulutukseen lukuvuonna 2022–2023. Halusimme päivittää osaamistamme tutkimustietoon pohjautuvalla ja käytännön työssä kehitetyllä toimintamallilla, jota lähikoulussamme on käytetty Ateljee-toiminnan ensimetreiltä lähtien. Halusimme kokeilla, pystyisimmekö käyttämään toimintamallia omassa työssämme ja näin luomaan pedagogista siltaa esiopetuksen ja perus-



Kuva: Anne Österberg.

opetuksen välille. Lastenkirjallisuuteen hurahtaneina toivoimme lisäksi, että koulutuksen myötä osaisimme käyttää kirjallisuutta tavoitteellisemmin opetusvälineenä ja voisimme tukea näin lasten kehittyvää lukutaitoa entistä paremmin.

Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on pitkät perinteet ja monet keinot tukea alle kouluikäisten

lasten kielellisiä valmiuksia. Harvemmin pysähdymme miettimään, miten suuri merkitys näillä leikinomaisilla, arkipäivän toimien joukkoon sujutetuilla harjoitteilla on kehittyvälle lukutaidolle. Itse asiassa monesti ohittammekin itse lukemisen opettamisen ja mietimme, että ”kyllä ne lapset sitten koulussa ehtivät...”, vaikka lasten oma halu oppia lukemaan heräisikin jo ennen kouluikää.

Koulutus antoi meille paljon mietittävää, paljon sulateltavaa ja paljon vinkkejä. Kuitenkin TALON-taitojen tavoitteet ja keinot tuntuivat aluksi kovin suurilta, liian haastavilta esikouluikäisille, päiväkotiväestä puhumattakaan. Koska Ateljee-toimintamallissa oli jotain meitä puhuttelevaa, jotain kiehtovaa ja jotain, mitä halusimme muokata esiopetukseen sopivammaksi, oli aika luoda Ateljee-pohjainen toimintamalli varhaiskasvatukseen. Luimme tutkimuksia ja kirjoja lasten lukutaidon kehitymisestä, selailimme ahkerasti valtakunnallista esiopetussuunnitelmaa, keräsimme ajatuksiamme paperille. Tietysti myös keskustelimme. Lopulta erään koulutuspäivän päätteeksi laadimme ensimmäisen SYLI-taitotaulukon.

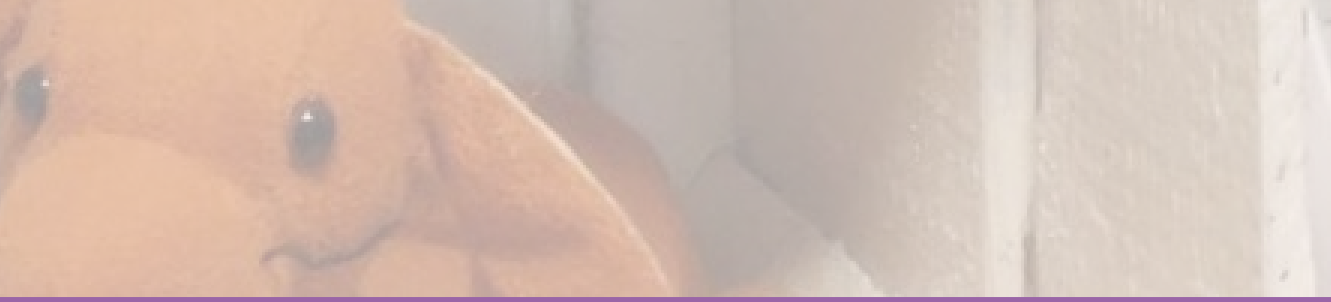
SYLI-TAIDOT: LUKIVALMIUKSIA JA LUKEMISTA VAHVISTAVAT TAIDOT SEKÄ KEINOJA NIIDEN SAAVUTTAMISEKSI

S SANAVARASTONI LAAJENEE / SANOITAN	Y YMMÄRRÄN KUULEMANI/LUKEMANI	L LUEN PIAN	I INNOSTUN KIRJALLISUUDESTA
Nimeään esineitä ja asioita sujuvasti Kuvailen asioita tarkasti Luokittelen sanoja ja käytän yläkäsitteitä Ilmaisen itseäni kokonaisin lausein Kerron kuvasta tarinan Kerron oman tarinan Kiinnitän huomiota minulle uusiin sanoihin Kysyn, jos en tiedä sanan merkitystä	Keskityn kuuntelemaan tarinaa Osaan vastata tarinasta esitettyihin kysymyksiin Keskustelen tarinasta Osaan arvioida, onko tarinan tapahtumat totta vai ei Ennustan, miten tarina voisi jatkua Kerron tarinan omin sanoin Pohdin tarinan syy- ja seuraussuhteita Piirrän kuvan tarinasta Teen kuvasta tulkintoja Pohdin tarinan opetusta Tutustun tarinan elementteihin (teema, rakenne, henkilöt...)	Tunnistan nimeni ja tuttuja sanoja ympäristöstäni Rytmitän sanoja tavuiksi Tunnistan ja täydennän riimipareja Nimeään kirjaimia Kuulen sanojen alku- ja loppuäänteitä Yhdistän kirjainmuodon ja äänteen Vertailen sanojen pituuksia Tiedän oikean lukusuunnan Erottelen lauseita sanoiksi Liu'utan äänteitä tavuiksi Yhdistän tavuja sanoiksi Luen lauseita Luen tarinoita/ kirjoja	Tutustun monipuoliseen kirjallisuuteen Kuuntelen kirjan alusta loppuun asti Löydän itselleni mieluisia kirjoja Pysähdyn lukemaan kirjaa itsenäisesti omassa lukukuplassa Valitsen lukutaitoni mukaisia kirjoja Luen kirjoja säännöllisesti Sukellan satujen mielikuvitusmaailmaan Huomaan, että tarinaa voidaan kertoa kuvin ja sanoin Ymmärrän, että voin oppia uusia asioita lukemalla kirjoja

SYLI on esiopetuksen oma Ateljee-malli

SYLI-mallin tavoitteet ja strategiat pohjautuvat Ateljee-toimintamallin TALON taitoihin ja ovat konkreettisia keinoja, joiden avulla tuemme lukutaidon kehittymistä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. SYLI muodostui seuraavista lukemisen tavoitteista: Laajennan sanavarastoani,

Ymmärrän kuulemaani/lukemaani, Luen pian ja Innostun lukemisesta. Ja onhan SYLI lapselle se turvallinen paikka, jonne kömmittää pienestä pitäen kirjojen kanssa ja jossa tutustutaan satujen ihmeelliseen maailmaan vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa.



SYLI-malli ja sitä havainnollistava taulukko muuntuu ja tarkentuu yhä käytännön työstä saatujen kokemusten mukaan.

SYLI-tilukosta on tullut meille toiminnan suunnittelua helpottava työväline. Sieltä voi poimia käyttöön niitä asioita, joita oman ryhmän kanssa tarvitsee juuri nyt käsitellä. Vaihtoehtoisesti sen avulla voi laatia pidempiaikaisia, pedagogisia suunnitelmia vaikka koko lukuvuodeksi. SYLI-tilukon avulla opettaja näkee helposti, jos jokin lukemista tukeva osa-alue on jäänyt käsittelemättä, ja sen avulla hänen on myös kätevä tarkastella, mitä keinoja lukuhetkessä vielä voisi käyttää. SYLI-tilukko on auttanut meitä monipuolistamaan ja syventämään kirjallisuuden käyttöä lapsiryhmässä. Se auttaa myös tavoitteellistamaan toimintaa palvelemaan alkavan lukutaidon vahvistamista. Taulukko on lisännyt meidän opettajien tietoisuutta luki-valmiuksia vahvistavasta toiminnasta sekä ymmärrystä arjessa toistuvien, pienten hetkien merkityksellisyydestä lukutaidon kehittäjinä.

Esiopetuksessa Ateljee-muuntautuu kokopäiväpedagogiikkaan

Jokaisessa päiväkotij- ja esikouluryhmässä laaditaan syyskauden alussa ryhmän yhteisiä sääntöjä. Ateljee-ohjaajakoulutuksen myötä olemme aloittaneet toimikauden pohtimalla lasten kanssa yhdessä, miten piirihetket sujuisivat parhaiten eli mitä onnistuminen vaatii niin lapselta kuin aikuiselta. Näistä keskusteluista kokoamme ensimmäiseksi kuuntelun sääntötaulun (sisältää talon taidoista N-sarakkeen). Osallistamme lapsia, mallinamme toivottua ja ei-toivottua käytöstä ja kerromme lapsille myös, mitä hyötyä taidosta on. Konkreettisesti näyttämällä lasten ymmärrys kasvaa huimasti! Meillä aikuisilla on liiankin usein tapana luottaa siihen, että lapset ymmärtävät antamamme sanalliset ohjeet monimutkaisine vaiheineen ja käsitteineen. Eipä

olisi ennen Ateljee-koulutusta tullut myöskään mieleen avata lapsille sanallistamisen keinon merkitystä tietyn taidon oppimiselle! Olemme todenneet kerta kerran jälkeen, miten tämän toiminnan myötä lasten sitoutuminen ja innokkuus on lisääntynyt ja oppimismotivaatio vahvistunut.

Ateljeesta tuttu *kolme tapaa lukea* (luen kuvista, luen tekstistä, luen kertomalla tutun tarinan omin sanoin) on saanut esioppilaat kiinnostumaan aivan uudella tavalla kirjallisuudesta. On upeaa nähdä oivalluksen pilkahdus lapsen silmissä, kun hän tajuaa osaavansa jo lukea, sillä kuvalukukin on ihan oikeaa lukemista! Lukevan ihmisen ulkoasun mallintaminen on selkeyttänyt lapsille konkreettisesti, mitä lukeva ihminen tekee ja miltä hän näyttää. Lisäksi kerromme aina myös sen, mitä hyötyä on lukea tietyllä tavalla. Tämä on helpottanut huomattavasti lasten asettumista kirjan ääreen ja motivoinut heitä tarttumaan kirjaan. Mielikuva omasta, rauhallisesta lukukuplasta on tuonut malttia kirjojen itsenäiseen lukemiseen. Monet lapset vaativatkin itse lukurauhaa ja nauttivat hiljaisuudesta ympärillään jopa siinä määrin, etteivät maltaisi lopettaa lukemista äänimerkin kuultuaan. Lukukupla-idea on helppo soveltaa myös muihin työskentelyrauhaa vaativiin hetkiin. Kun lapsi lukee omaa kirjaa, on opettajalla samalla mahdollisuus työskennellä hetken yhden lapsen kanssa kerrallaan. Opettaja kuuntelee lapsen mietteitä, keskustelee kirjoista ja seuraa lukemisen edistymistä sekä antaa kannustavaa palautetta.

Ateljee-malli on osa esiopetuksen arkea

Ateljee-koulutuksen myötä kirjallisuudesta on tullut tärkeä osa arkeamme. Ateljee on opetusmenetelmä, jolla voi opetella mitä vain tunnetaidoista ilmaisuun ja sanavaraston kartuttamisesta kielitietoisuuden ja luku- ja kirjoitusvalmiuksien harjaannuttamiseen. Kirjoille ja lukemiselle on varattu selkeä oma aika ja paikka päiväryt-

missä eikä lukeminen ole enää pelkästään ”täytetouhua”. Oma tietoisuutemme siitä, mitä kaikkea lukuhetkillä tapahtuu, miten monia taitoja harjoitellaan ja mikä merkitys näillä on lukemaan oppimiselle, on selvästi kasvanut. Opettajina puhumme arvostavasti lukemisesta ja kunnioitamme kaikkia tapoja lukea. Kirjojen parissa lapset ovat oppineet kielellisten taitojen lisäksi myös tärkeitä työskentelytaitoja kuten tarkkaavuuden suuntaamista ja ylläpitoa, muistamista, ajatusten vaihtoa sekä vuorottelua. Lisäksi omasta kirjasta kertominen on hyvin luonteva ja tärkeä hetki Ateljeeta. Esiintymistä toisten edessä harjoitellaan matalalla kynnyksellä ja lasten ehdoin. Itseilmaisuus vahvistuu kuin huomaamatta, koska ujoinkin lapsi rohkaistuu kertomaan lukemastaan kirjasta jotakin.

Olemme saaneet niin perheiltä kuin lähikoulustakin kannustavaa palautetta Ateljee-toiminnastamme. Monet perheet lukevat nyt enemmän, keskustelevat kirjoista ja käyttävät kirjaston palveluja enemmän. Vanhemmilla on myös mahdollisuus lainata iltasatukirja ryhmän pienestä lainakirjalaatikosta tulo- tai hakutilanteessa. Lainalaatikon kirjat on hankittu kirjastojen poistomyynteistä. Lapsen esiopetuskeskusteluissa on käynyt ilmi myös lasten lukutaidon kehittyminen esiopetusvuoden aikana. Tämän olemme voineet havaita arjen työssä lukijoiden määrän selvänä kasvuna. Olemme saaneet koulun puolelta palautetta siitä, että Ateljee-toimintamallin tultua tutuiksi lapsille esiopetusvuoden aikana oppilaat ovat olleet valmiimpia kyseiseen työskentelytapaan myös koulussa. Lapset esimerkiksi hallitsevat itsenäisen työskentelyn periaatteet ja hyväksyvät sen, että kaikki lapset eivät tee samoja tehtäviä. Lapset osaavat kouluun siirtyessään myös ylläpitää lukurauhaa.



Kuva: Mariia Kivelä.

Kokeilkaa, ideoikaa, kehittäkää

Ateljee-koulutuksen tärkeimpinä oppeina nostaisimme esille lasten osallistamisen, vahvan mallintamisen, tavoitteiden avaamisen lapsille

sekä valintamahdollisuuksien antamisen (raja-
tuista vaihtoehtoista) lasten yksilölliset tarpeet
huomioiden (eriyttäminen on helppoa). Kirjoista
käydään enemmän keskustelua ja niiden tapah-
tumia käsitellään yhdessä pohtien, jolloin luetun
ymmärtäminen syvenee. Olemme myös käyttä-
neet niin kirjaston kuin lukututorien palveluja sel-
västi aikaisempaa enemmän. Kun lapsi saa valita
itse itselleen mieluista luettavaa, hän motivoituu
ja tarttuu kirjaan ja siihen liittyviin tehtäviin innol-
la. Lisäksi olemme hyödyntäneet Ateljee-koulutuk-
sesta saamiamme oppeja erilaisissa kirjallisuus-
pohjaisissa projekteissa.

Ateljee kouluttajat ohjeistivat meitä ole-
maan toimissamme rohkeita ja prosessiin luot-
tavia: ”Älkää olettako, vaan mallintakaa. Muis-
takaa, että vähemmän on enemmän. Kokeilkaa,
ideoikaa ja kehittäkää. Huomatkaa pienetkin
onnistumiset ja edistykset sekä nauttikaa niis-
tä. Kiirettä ei tarvitse pitää. Tehkää Ateljeesta
omannäköisenne, teitä ja ryhmäänne palveleva
toimintamalli.” Näillä opeilla jatkamme kiitollisi-
na Ateljee-matkaamme tulevaisuudessakin.

Lähteet

- Boushey, G. & Behne, A. (2020) The CAFE Book. Engaging All students in Daily Literacy Assessment and Instruction. Stenhouse Publisher.
- Boushey, G. & Moser, J. (2014). The Daily 5: Fostering literacy in the elementary grades. Stenhouse.
- DailyCAFE-mallin verkkosivu www.thedailycafe.com
- Hämäläinen, T. & Niinikivi, L. (2024). Ateljee-opas. Opas Ateljee-toimintamallin aloittamiseen luokassa. Saatavilla osoitteessa: www.aoe.fi
- Morrow, L. & Gambrell, L. (2019). Best practices in Literacy Instruction. The Guilford Press.
- Opetushallitus. (2016). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1. Opetushallitus.